

МІГРАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ ЯК ВАГОМИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РЕСУРС В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Анотація. Розглянуто основні чинники та наслідки міжнародної трудової міграції громадян України, необхідність залучення міграційного капіталу в якості інвестиційного ресурсу, запропоновано напрями удосконалення державної міграційної політики України

Ключові слова: приватні грошові перекази; трансферти; трудова міграція; трудові мігранти; інвестиції

MIGRATION CAPITAL AS A SIGNIFICANT INVESTMENT RESOURCE IN THE ECONOMY OF UKRAINE

Abstract: The main factors and consequences of international labor migration of citizens of Ukraine, the need to attract migration capital as an investment resource, suggested ways to improve the state migration policy of Ukraine

Keywords: private money transfers; transfers; labor migration; migrant workers; investments

На сьогодні міграція є найважливішим політичним питанням, пов'язаним з правами людини, розвитком і геополітикою на національному, регіональному і міжнародному рівнях [1]. Глобальні цілі сталого розвитку 2030 ООН для мирного, справедливого та інтелектуального суспільства включають завдання зі сприяння організованим, безпечній, регулярній і відповідальній міграції та мобільності людей, охорони трудових прав та встановлення безпечних і гарантованих умов праці для трудових мігрантів, зменшення вартості грошових переказів, здійснюваних трудовими мігрантами [2].

За поточними оцінками, в усьому світі налічується 272 млн міжнародних мігрантів, що складає 3,5% населення світу. За оцінками МОМ, у 2017 р. у світі налічувалось 163,8 млн трудових мігрантів, що складало 63,5% або майже дві третини від на той час 258 млн міжнародних мігрантів у світі [1]. Трудові мігранти значною мірою сконцентровані в країнах з високим рівнем доходу – 111,2 млн трудових мігрантів (67,9%), в країнах із середнім рівнем доходу перебували 47,1 млн трудових мігрантів (28,7%), тоді як в країнах з низьким рівнем доходу – лише 5,6 млн трудових мігрантів (3,4%).

Сучасна міграція, на думку вчених – феномен, що інституціоналізується, переростає з традиційного соціального руху в структурований соціальний організм (діаспора, мережа громадських організацій трудових мігрантів, інфраструктура ринку міграційних послуг тощо), а з цим – у суб'єкт та інструмент регулювання людської економічної активності [3].

Наслідки міграції для розвитку соціально-трудового потенціалу дуже різноманітні й різняться за векторами спрямування, часовим горизонтом, масштабом впливу. Формування загального ефекту міграції значною мірою залежить від таких чинників, як категорія мігрантів, умови перебування мігрантів за кордоном, збереження зв'язків з рідними на батьківщині. Основний вплив міграції визначається потоками робочої сили, що формують пропозицію на ринку праці, потоками приватних грошових переказів і ресурсів, що впливають на доходи і споживання домогосподарств, потоками знань, ідей та уподобань (інноваційних, економічних, політичних, культурних, релігійних).

Значним є вплив міграцій на добробут домогосподарств: це допомога у грошовій та натуральній формі родинам, які залишились на батьківщині, сприяння скороченню бідності, підвищенню якості життя родин, стимулювання споживчого попиту на товари тривалого користування, медичні, освітні послуги тощо. Загалом фінансові трансфери (грошові перекази, інвестиції), обсяги яких мають тенденцію до зростання, істотно впливають на поліпшення добробуту домогосподарств і соціально-економічний розвиток країн походження мігрантів. За оцінками ООН, частка переказів у ВВП досягає 4% у країнах з дуже високим рівнем розвитку людського потенціалу, а в деяких країнах із середнім рівнем розвитку людського потенціалу становить значну його частину (Киргизстан – 30%, Таджикистан – 27%, Молдова – 22%) [4].

Потік трудової еміграції українських громадян зумовлений низкою чинників-стимуляторів економічного, політичного і військового характеру. Дослідження сучасних тенденцій у сфері зовнішньої трудової міграції доводить, що основними чинниками трудової еміграції громадян України продовжують залишатись економічні, а саме низький рівень заробітної плати, ріст безробіття, зменшення доходів громадян, зубожіння населення. Натомість значно вищий рівень оплати праці та якості життя, соціально-культурна близькість народів країн-сусідів, а також зменшення загальної вартості міграцій є стимулюючими чинниками трудової еміграції українців до європейських країн. Крім того, політична нестабільність, воєнний конфлікт і корупція в Україні відчутно посилюють еміграційні настрої громадян.

Вплив приватних трансфертів на життєвий рівень населення України, а також такі макроекономічні показники, як платіжний баланс, курс національної валюти, є досить вагомим. Дохід українських домогосподарств у вигляді приватних грошових переказів з-за кордону щороку зростає. За розрахунками Національного банку України, обсяг приватних трансфертів (включає частину заробітку, отриманого членами родини від тимчасового працевлаштування за кордоном, інші матеріальні цінності, що передаються домогосподарствам на батьківщину) зріс майже вдвічі – з 6,2 млрд дол. США у 2008 р. до 12,1 млрд дол. США у 2020 р. Обсяг грошових переказів становив 3,4% ВВП у 2008 р. і 8,5% ВВП у 2018 р. [5].

Точно встановити суми міжнародних грошових переказів практично неможливо, адже їх вагома частка переправляється неофіційними каналами та не обліковується. За оцінками НБУ, на неформальні канали (передавання готівки або матеріальних цінностей від одного домогосподарства до іншого) припадає від 13 до 49% усіх приватних надходжень. За минулий рік обсяг таких переказів в Україну оцінено у майже 4,7 млрд дол. США.

НБУ оцінює загальний обсяг міжнародних переказів і потоків ресурсів до домогосподарств у грошовій та натуральній формі, що надійшли в Україну з інших країн упродовж 2010 – 2020 рр. і головню пов'язані з міграцією населення, у понад 94,3 млрд дол. США.

Залучення міграційного капіталу для розвитку України є важливим завданням державної міграційної політики. За даними МОМ, зацікавленість в інвестиціях демонструє 21% українських трудових мігрантів. При цьому понад половину з них мають наміри повернутись до місць походження і брати участь у розвитку власних громад, інвестуючи зароблені кошти насамперед у такі сектори, як будівництво, роздрібна торгівля, туризм, нерухомість, виробництво, сільське господарство. Натомість низький рівень намірів довгострокових трудових мігрантів повернутись на Батьківщину, як правило, узгоджується з більшою зацікавленістю у розвитку бізнесу в їхній поточній країні перебування [6]. Тому важливою умовою повернення трудових мігрантів, їх інвестування та розвитку підприємництва в Україні є створення сприятливого середовища заснування і ведення бізнесу, активізація співпраці місцевих органів влади і громадських організацій з українцями за кордоном.

Необхідність подальших пошуків шляхів удосконалення інституційного забезпечення реалізації міграційної політики України не викликає сумніву. Ключове завдання – створення цілісної моделі державної міграційної політики на основі вироблення ефективного гнучкого та стійкого механізму міжвідомчого співробітництва. Серед першочергових напрямів удосконалення інституційного забезпечення державної міграційної політики:

- підвищення якості адміністративних послуг, що надаються трудовим мігрантам та співвітчизникам, які проживають за кордоном;
- активне застосування у формуванні міграційної політики механізму державно-приватного партнерства, що успішно зарекомендував себе в різних країнах; учасниками та зацікавленими сторонами можуть виступати урядові структури, громадські організації (діаспори, релігійні об'єднання), бізнесові структури (у т. ч. транснаціональні корпорації), агенції з міжнародної співпраці та розвитку, організації-донори, у т. ч. міжнародні;
- створення сприятливого середовища заснування і ведення бізнесу з метою залучення міграційного капіталу для інвестування та розвитку підприємництва в Україні, запровадження пільгових умов оподаткування засобів виробництва, що ввозяться з-за кордону трудовими мігрантами для розвитку малого і середнього бізнесу і створення нових робочих місць, розширення кола безпосередніх бенефіціаріїв шляхом залучення до співпраці органи місцевої влади регіонів походження трудових мігрантів;

– розвиток офіційних систем міжнародних грошових переказів і ресурсів, збільшення рівня доступності та зменшення вартості відповідних фінансових послуг для населення.

Сучасна українська еміграція кваліфікованих працівників і молоді обумовлена не тільки різницею в заробітній платі між Україною і країнами призначення, але й стурбованістю з приводу своїх кар'єрних перспектив, сприйняттям несправедливості та корупції у рідній країні.

Головним завданням є створення в Україні соціально-економічних умов для припинення відтоку робочої сили за кордон та реєміграції українських громадян. Необхідно спрямувати зусилля на створення можливостей для гідної зайнятості в Україні, стимулювання створення робочих місць з високою оплатою праці, модернізацію ринків праці шляхом сприяння мобільності робочої сили, розвиток знань і навичок упродовж життя з метою розширення можливостей працевлаштування, поліпшення співвідношення між попитом і пропозицією на регіональних ринках праці.

Одним із викликів пандемії COVID-19 стало забезпечення повернення, виїзду та соціально-правового захисту українських трудових мігрантів у нових умовах обмеження пересування між країнами та змінами на світовому ринку праці. Зважаючи на всі обставини, можна очікувати, що скорочення попиту на робочу силу у головних приймаючих країнах внаслідок запровадження обмежувальних заходів ймовірно ускладнить умови праці, негативно впливатиме на рівень заробітків та обсяги грошових переказів українських трудових мігрантів. Разом з тим, вірогідність масового повернення заробітчач на батьківщину на даний час залишається невисокою, адже більшість з них й надалі орієнтуватиметься на зовнішні трудові міграції як спосіб трудового життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. World Migration Report 2020 / ІОМ. – Geneva, 2019. URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020>
2. Глобальні цілі сталого розвитку 2030. URL: [http://www.un.org.ua/images/documents/3615/%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96_web\(2\).pdf](http://www.un.org.ua/images/documents/3615/%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96_web(2).pdf)
3. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття: наукове видання / наук. ред. У.Я. Садова. Львів, 2019. 110 с. - URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190801.pdf>
4. Доклад о развитии человека 2009. Преодоление барьеров: человеческая мобильность и развитие / ПРООН. Москва: Издательство «Весь мир», 2009. 232 с.
5. НБУ. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external>
6. Міграція як чинник розвитку в Україні. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/infographics_15-03-16_ukr_0.pdf

Жовнір Світлана Михайлівна, кандидат географічних наук, старший науковий співробітник відділу соціально-економічних проблем праці ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Київ, e-mail: лана_zh@meta.ua

Zhovnir Svitlana Mikchailivna, Candidate of Geographical Sciences, Senior Researcher of the Department of Socio-economic Problems of Labor, The State Organization «Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv, e-mail: лана_zh@meta.ua